

Motivi i dometi međunarodne godine obitelji

Stjepan KUŠAN

Sažetak

Internacionalna zajednica i Crkva htjele su tekuću godinu posvetiti razmišljanju o obitelji i problemima koji je tište. Pisac raščlanjuje ideje i postavke koje su bile zastupane na Trećoj internacionalnoj konferenciji o pučanstvu i razvoju održanoj od 5. do 13. rujna u Kairu te primjećuje da se tu odveć govorilo i razmišljalo o problemima gospodarske ili demografske naravi a premalo o moralnim implikacijama.

Uvod

Ujedinjeni narodi i Sveta Stolica proglasili su godinu 1994. Godinom obitelji. Internacionalna zajednica i Crkva htjele su tu godinu posvetiti razmišljanju, izoštravanju vrjednota i posvijestiti neke probleme koji tište čovječanstvo na internacionalnoj razini.

Sveti Otac je tom prigodom poslao cijeloj Crkvi dokument pod naslovom u hrvatskom prijevodu: *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.* Papa pismom potiče cijelu Crkvu na razmišljanje o dostojanstvu čovjeka i obitelji, o Božjem pogledu na obitelj i njezinu mjestu u Crkvi i u svijetu. Pismo je vrlo poticajno i zato što, kako sâm Papa kaže, s njime kuca na vrata svake obitelji.

Papinsko vijeće za Obitelj objavilo je dokument sa smjernicama za pastoralnu djelatnost Crkve.

Konferencija o pučanstvu i razvoju

Ujedinjeni narodi svakih deset godina organiziraju međunarodnu konferenciju o pučanstvu i razvoju. Ova je treća po redu.

Održat će se od 5. do 13. rujna 1994. u Kairu. Prva je bila u Bukureštu g. 1974. a druga u Meksiku 1984. U vezi je i s onom u Rio de Janeiru g. 1992. o okolišu i razvoju u lipnju 1992. Predstavnici svih članica Ujedinjenih naroda trebali bi raspravljati o demografskim problemima: razvoju pučanstva na internacionalnoj i nacionalnoj razini, utjecaju na mogućnost razvoja i o zaštiti okoliša te načiniti program akcije koji bi se provodio u

sljedećih dvadeset godina. Teme o kojima se raspravlja ujedno su temeljne teme za Crkvu: natalitet i mortalitet, strukture obitelji, urbano i ruralno stanovništvo, interne i internacionalne migracije, odgoj i zdravlje raznih životnih doba, pristup postojećim materijalnim dobrima i zaštita okoliša, međugeneracijska i internacionalna solidarnost itd. Središnje mjesto među ovim temama zauzimalje demografija.¹

Moglo se je i očekivati da će mišljenja o obitelji, pučanstvu i razvoju u suvremenom svijetu biti neujednačeni i disonantni. Nije se ipak očekivalo da će takozvane velike sile htjeti nametati svoja viđenja i filozofiju ostalima. Taj stav nametanja izazvao je apologetsko ponašanje umjesto mirnog i staloženog dijaloga koji bi vodio do jasnoća ideja i stavova prihvatljivih za većinu, često šutljivu i nemoćnu da dođe do izražaja.

Internationalne konferencije se pripemaju dugo i temeljito a usto se zasnivaju na rezultatima i deklaracijama sličnih međunarodnih konferencija i kongresa. Obuhvate poprilično stručnjaka i zainteresiranih za pojedina pitanja. Rezultati njihova rada se sažimlju u takozvani radni dokument koji se predlaže pripremnom komitetu na raspravu, usklađivanje i stiliziranje za samu konferenciju. Radni dokument za ovu konferenciju u cijelost je Crkvi, i ne samo u njoj, izazvao prilično kritika.

Što se je događalo u New Yorku?

Što se je događalo i kako je tekla rasprava na sjednici pripravnog komiteta ispričao je msgr. D. Martin, tajnik Papinskog vijeća »Justitia et Pax«, na zasjedanju Sinode afričkih biskupa 28. travnja 1994.²

Zaključna sjednica pripravnog komiteta za Konferenciju o pučanstvu i razvoju u Kairu 1994. završila je radom 22. travnja. Sudionici sjednice imali su pred sobom dokument od 82 stranice u 16 raznovrsnih poglavlja koji su pokrivali seriju tema o politici pučanstva općenito govoreći. Samo sedam stranica bilo je posvećeno razvoju.

Sudionici su se složili s najvećim brojem tema ili bolje reći bilo je dovoljno slaganja da bi se mogle formulirati teme oko kojih će se postići opći konsensus. Ipak nije bilo konsensusa o više bitnih područja, a za koje se Crkva posebno zanima, ali i mnogi ljudi bez obzira jesu li vjernici ili ne.

Prije pretresanja o tim bitnim pitanjima, dobro se je osvrnuti i na pitanja koja nisu izazvala pozornost koju zaslužuju.

Prvo je novac. Nacrt UN poziva na znatno povećanje fonda za razvoj a koji bi bio namijenjen za aktivnosti vezane za porast populacije čovječan-

1 P. LAURENT, »La popolazione mondiale da Bucarest (1974) al Cairo (1994, evoluzioni e interrogativi)«, u *La civiltà cattolica* (1994), 3445, str. 36-44.

2 Mons. D. MARTIN, »Comunicazione circa la Conferenza dell'ONU al Cairo sulla Popolazione e lo Sviluppo«, u *Medicina e Morale*, 1994, (3), str. 569-574.

stva. Nacrt zahtijeva da taj fond, sada namijenjen za populaciju do godine 2000., poraste s 1.4% na najmanje 4%, što je porast sa 5 na 13 milijardi US \$. Najveći dio toga novca došao bi od povećanih donacija, posebno od SAD-a i Japana. Velik dio bio bi namaknut smanjenjem sredstava za druga područja razvoja kao što su: odgoj, zdravstvo, industrijski razvoj i pomoć za vrijeme katastrofa.

Uz ovo nepredviđeno povećanje fonda, rezultati pripremnog komiteta donose i promjenu u temeljnoj filozofiji koja bi trebala inspirirati tako masovnu intervenciju.

Na spomenutoj konferenciji u Meksiku prije 10 godina čija je glavna tema bilo očuvanje okoliša koji bi ugrozilo nekontrolirano povećanje pučanstva, ostavljeno je pojedinim vladama da se pobrinu oko programa odgoja kao i planiranja obitelji. Sveta Stolica se je tome usprotivila, naglašujući da odlučivanje o broju djece spada u prvom redu na roditelje koji odgovorno vrše svoj poziv, a ne na vlade. Njujorška sjednica nije se potrudila da vrednuje rezultate odluka meksičke konferencije, nije ponovila njezina zloguka proročanstva niti se osvrnula na zloporabu pojedinih vlada glede toga.

Ako pripremni komitet nije isticao brigu vlada, ne znači da se pripremni dokument približio gledištima Svete Stolice. Dapače, jasno je pokazao da se Kairska konferencija neće baviti brojem pučanstva i razvojem u tradicionalnom smislu riječi, nego stilom života. Govor o stilovima života bit će obojen posebnom vizijom. To je naznačila čak i tajnica kad je rekla da je, do sada, obavljeni posao pobjeda u korist individua i njegovih prava da donosi odluku. Bilo bi pogrešno smatrati da se pritom individuum izjednačuje s tradicionalno shvaćenim pojmom osobe, čovjeka, ljudskog bića. Radi se o filozofskoj viziji povezanoj s pogledima nekih sjevernoeuropskih zemalja i SAD temeljenima na pretjeranom individualizmu, koji daje boju svim tekstovima sadržanim u dokumentu i ostavlja otvorena vrata slobodoumnim interpretacijama prijedloga. Sudionici u raspravi nisu se htjeli osvrnuti na obitelj kao temeljnu jedinicu društva, kao što to čini *Opća deklaracija o ljudskim pravima*. Jedan delegat je rekao da je njegovo društvo tako obilježeno individualizmom i atomizacijom da se ono više ne može poistovjetiti s *Deklaracijom o ljudskim pravima*. Pitanje je, koja konferencija ima pravo nametati takove stavove na društva u kojima se jako respektira zajednica i obitelj, a to zapravo znači garanciju stabilnosti i kohezije društva.

Pojavio se je i novi pojam koji je teško i prevesti a konferencija u Kairu bi ga trebala potvrditi. Nazvali su ga »reproductive health« s konzekventnim reproduktivnim pravima. To bi mogao biti i vrlo pozitivan pojam kad bi se odnosio na pravo koje majci osigurava majčinstvo u zdravim uvjetima: primarnu zdravstvenu zaštitu, mogućnost školovanja djece, službe za slučaj nesreće, postnatalnu brigu za dijete i majku. Ali to ovdje znači

nešto drugo. Tumači se ideološki, i to u smislu prava bez ikakvog odnosa na obitelj.

Abortus se uključuje kao jedan od elemenata reproduktivnog zdravlja. Reproductivno pravo se odnosi na ideju kako bi se ženi dalo isključivo pravo odluke o prekidu materinstva.

S obzirom na pobačaj konferencija se je podijelila na tri grupacije:

– Prvu nalazimo u samom tekstu Sekretarijata, koji naglašava ozbiljan problem i opasnost za ženino zdravlje zbog komplikacija abortusa, ali istodobno zahtjeva od vlada da preispitaju zakonodavstvo o pobačaju i da krenu prema afirmaciji ekskluzivnog prava žene na odluku o trudnoći. U praksi bi to značilo: abortus na zahtjev.

– Manje radikalno rješenje jednostavno ističe da tamo gdje je pobačaj legalan, treba biti i medicinski siguran.

– Sveta Stolica, i drugi, naglasili su da treba upotrijebiti sve napore kako bi se pomoglo ženi da izbjegne pobačaj, i da legalizacija pobačaja ne rješava problem.

Ipak su u dokumentu sve referencije na pobačaj ostale u zagradama. To je proceduralna metoda koja pokazuje da o tom nije bilo suglasnosti na pripremnom sastanku i da će se o tom raspravljati u Kairu. Neki izvjestitelji tvrde da to znači poraz Svete Stolice. Ali isti ti izvjestitelji ne kažu da je bila jasna nakana da se to pitanje riješi već u New Yorku zajedno s ostalim potvrđenim tekstovima, samo što im to nije uspjelo.

Dalje, individualistička filozofija Konferencije vidi se i u pokušaju da se dostupnost reproduktivne zdravstvene brige i obiteljskog planiranja osigura i omladini i djeci, i da se osigura potpuno povjerenje mladim ljudima na temelju tvrdnje da seksualna aktivnost nije jednostavna činjenica nego gotovo osobno ili individualno pravo svih mladih ljudi. Sveta Stolica je inzistirala na pravima i odgovornosti roditelja, što je već potvrđeno i priznato internacionalnim dokumentima. Na sjednici nije bilo moguće postići konsenzus oko konačne terminologije, pritisak koji dolazi od islamskih i afričkih zemalja vjerojatno će u Kairu donijeti i za nas prihvatljivo rješenje.

Zanimljivo je da se je na sastanku u New Yorku, koji je obrađivao pitanja obitelji i žene, pitanja prenošenja života, odgovornosti adolescenta puno govorilo o jednakosti spolova, reproduktivnim pravima, individualnim izborima. Potpuno su bile odsutne dvije riječi. Jedna od njih je brak, institucija koja je žalosno stavljena u stranu kao nevažna ili marginalna. Druga je ljubav. A ljubav je najključniji pojam koji bi trebalo ponovo otkriti, čuvati i njegovati, ako želimo da obitelj izvrši svoje poslanje kao istinska zajednica života i ljubavi. Zatvoreni, pretjerani individualizam, s druge strane, može učiniti da ljubav ugasne.³

3 »Déclaration du Conseil des Conférences épiscopales d'Europe«, u: *La documentation catholique*, 1994, (2099), str. 733-734.

Još bih dodao kritiku radnog dokumenta kako ga izriče Deklaracija Vijeća biskupskih konferencija Europe. Vijeće kaže da dokument kao isključivu referentnu točku nacionalne i internacionalne politike uzimlje pojedinca (individuum). Pojam obitelji dolazi samo usput a njezini problemi su marginalizirani.⁴

Papinsko vijeće za obitelj upozoruje na jednostranosti u radnom dokumentu.

Imajući na umu činjenice zabilježene u velikim statističkim centrima, kao i činitelje koje treba uzeti u obzir pri razmatranju brojčanih pokazatelja, dolazi se do zaključka da su demografske stvarnosti vrlo različito raspoređene po našem planetu: osim toga mnogo su kompleksne. Svako proučavanje populacije mora imati na umu povijesni razvoj naroda, promjene koje su se događale, kao i nejednaku raspoređenost svjetskog stanovništva. Među onima čije je iskustvo ograničeno na gradski život ima ih koji govore o »krizi svjetske populacije«. Kako bi opravdali »demografsku kontrolu«, govorilo se je o »demografskoj bombi«, o »demografskoj eksploziji«, o »prenapučenosti svijeta« kojemu manjkaju sredstva za toliko stanovništvo i kako postoji konsenzus o alarmantnosti situacije. Ti se slogani često temelje na pojednostavljenim klišejima kako bi trebalo smanjiti broj stanovnika da bi se došlo do određene razine blagostanja. Po njima bi, čini se, trebalo ukloniti siromahe a ne siromaštvo.

Kad se stvari temeljitije prouče, činjenice izgledaju drukčije nego su predstavljene u dokumentu.

Od Konferencije u Bukureštu koja je proricala velik populacijski bum, neke stvari su se promijenile i postale jasnije: Stopa rasta nije išla onom brzinom kako se je onda činilo, čemu je pridonijelo niz čimbenika; promijenio se je položaj žene koja je manje kod kuće a više na poslu, opismenjavanje, velike migracije iz sela u grad, posebno u zemljama u razvoju, veliki pad nataliteta u Europi, kako u Zapadnoj tako i u Istočnoj, pa i u Južnoj Americi. U Zapadnoj Europi se broj rođenja po ženi između 1965-70. smanjio s 2,1 na 1,3-1,4. Europa stagnira i stari što se zapaža i u Madžarskoj, Bugarskoj, Letoniji, Njemačkoj i Ukrajini, itd., gdje broj smrti nadilazi broj rođanja. Tako da neki govore da Europa ima više lije-sova nego kolijevki.

Porast svjetskog stanovništva projiciran u Bukureštu po stopi 2,06%, u g. 1993. smanjio se na 1,6%. Proračuni govore da će se rast stanovništva u prvoj četvrtini slijedećeg stoljeća smanjivati do te mjere da će broj rađanja biti jednak broju umiranja. Tako je Konferencija u Meksiku g. 1984. bila manje alarmantna od one u Bukureštu.⁵

4 »Pontificio Consiglio per la Famiglia, Evoluzioni demografiche«, u: *Il Regno, Quindicina di attualità e Documenti*, 1944 (13), str. 386.

5 *Isto*, str. 39.

Prije samog završnog zasjedanja pripremnog komiteta i nakon njega Crkva je reagirala s različitih crkvenih instanci. Izdajamo neke:

1. Poruka sv. Oca gđi Nafik Sadik, Generalnom sekretaru Internacionalne konferencije o pučanstvu i razvoju (18. ožujka 1994.).

2. Pismo Ivana Pavla II., poglavarima država, pod naslovom »Obitelj spada u baštinu čovječanstva« (19. ožujka 1994.).

3. Obitelj je ispred države, apel sv. Oca u nedjelju 17. travnja 1994. vjernicima na Trgu sv. Petra.

4. Dokument Papinskog vijeća za obitelj: *Demografski razvoj. Etičke i pastoralne dimenzije*. (25. ožujka 1994)

5. Govor msgr. D. Martina u New Yorku, koji je održan na sjednici pripravnog komiteta za Konferenciju o pučanstvu i razvoju.

6. Stav Svete Stolice pred nastupajuću Internacionalnu konferenciju o pučanstvu i razvoju: Intervent, kard. Sodana, državnog tajnika na Sinodi afričkih biskupa (21. travnja 1994.).

7. Komunikacija o konferenciji UN u Kairu o pučanstvu i razvoju 28. travnja. 1994. afričkim biskupima na sinodi.

8. Pontificia Accademia per la Vita: Dichiarazione sulle questioni della vita umana e lo sviluppo delle popolazioni (*L'Osservatore Romano* del 22. 6. 1994.)

9. Vescovi Latino-Americani: La sacralità della vita e prioritaria ad ogni regione di Stato (pismo gospođi N. Sadik, generalna sekretarica Konferencije). (*L'Osservatore Romano* del 28. 4. 1994.)

Svi navedeni dokumenti nalaze se u: *Medicina e Morale*, nr. 1994/3, str. 517-580.

10. Déclaration du Conseil des Conférences épiscopales d'Europe, u: *La documentation catholique*, 1994, nr. 2099, str. 733-744.

12. Déclaration des presidents des Commissions épiscopales d'Europe pour la Famille, u: *La documentation catholique*, nr. 2099, str. 745-746.

13. Appel des cardinaux pour la protection de la famille (od 14.6.94, konzistorij) u: *La documentation catholique*, 1994, nr. 2098, str. 656-657.

14. La maitrice de la fécondité mondiale, Réflexion de la Commission française Justice et Paix, u: *La documentation catholique*, 1994, nr. 2097, str. 622-635.

15. Deklaracija Vijeća za obitelj Hrvatske biskupske konferencije.

Narav i sadržaj izjava

Gore navedeni dokumenti su znak zainteresiranosti Crkve da pridonese pojašnjavanju pojmova i jasnoći ideja. Ali isto tako da posvjedoči vrjednote od kojih živi veći dio svjetskog pučanstva. Svi dokumenti izražavaju svoju zabrinutost s različitim naglaskom na pojedine teme.

Iz sustavnog čitanja tekstova crkvenog učiteljstva od Sinode biskupa o obitelji g. 1979. do danas lako prepoznamo nauk Crkve glede čovjeka i obitelji:

1. Dokumenti pozivaju na obranu dostojanstva čovjeka. U dostojanstvo čovjeka spada neotuđivo pravo bračnih parova na odgovorno roditeljstvo. Njihovo je suvereno pravo odlučivati o potomstvu. Ta je tvrdnja u skladu s onom iz Teherana iz 1968. godine.

2. Pozivaju na obranu parova i obitelji od svakog političkog posizanja u njihovo pravo, kao i od utjecaja liberalnih ideja glede seksualnosti i obitelji. Državna niti internacionalna politika ne smije se u to miješati. (*Declaration du Conseil des Conférences épiscopales d' Europe*, u: *La documentation catholique*, 1994, n. 2099, str. 733.) Primjer Kine koja je proklamirala ideju »jedna obitelj jedno dijete« pokazuje da takovi pritisci ne funkcioniraju. U Kini ima mnogo djece bez identiteta jer ih roditelji nisu upisivali u knjigu rođenih.

3. Formulirati moral dobro utemeljen na naravnom zakonu upisanom u srce po stvaranju.

4. Demografska politika ne može pitanje pučanstva promatrati kao puke brojeve, ili samo u odnosu prema ekonomiji ili u odnosu prema ovakvoj ili onakvoj predrasudi. Prije svega mora respektirati i promovirati temeljna prava ljudske osobe i obitelji. Kontracepcija osim toga čini nasilje nad tradicionalnim kulturama, koje su kulture života a ne smrti. Crkva stoga proklamira volju promovirati ljudski život svim sredstvima i braniti ga od opasnosti koje mu prijete: kontracepcija, pobačaj, sterilizacija, eutanazija. U konačnici Crkva se predstavlja kao nositeljica života koja se protivi kulturi smrti u koju je uključeno sve što pokušava na umjetni način ravnati plodnošću.⁶

Francuska komisija *Justitia et Pax* u svojoj analizi situacije među ostalim donosi mogući razlog straha autora i inspiratora poziva za smanjenje svjetskog stanovništva nejednako raspoređenog po kugli zemaljskoj. Prema toj komisiji autori vide veliku opasnost od prenapučenosti u zemljama u razvoju. Prema njihovim analizama zemlja ne će moći prehraniti predviđeni broj stanovništva u tim zemljama. A to bi moglo izazvati nekontrolirane migracije. Umjesto da razmišljaju kako osigurati funkcioniranje solidarnosti i smanjiti siromaštvo, oni smišljaju načine kako ukloniti siromahe.⁷

Apel kardinala okupljenih na konzistoriju 14. lipnja između ostalog poziva da se pitanjima demografije ne pristupa s osjećajem obeshrabrenja i pretjeranog straha i potiče bogate i jake nacije da svijetu podare nadu

6 »La maîtrise de la fécondité mondiale, Réflexions de la Commission française Justice et Paix«, u: *La Documentation Catholique*, 1994, (2097), str. 622-635.

7 *Isto*, str. 635.

obećanjem sredstava potrebnih za razvoj koji bi omogućio život dostojan ljudi koji dolaze. Kardinalski apel priznaje da su svjesni demografskih tendencija, na koje upozoravaju stručnjaci i učenjaci, ne svi jednako alarmantno. Ali rješenja se ne mogu tražiti uvođenjem ili nametanjem umjetnih metoda, nenaravnih ili nemoralnih. Potiču da se novac koji se rabi za istraživanje takovih sredstava i stvaranja programa, upotrijebi za programe formacije ljudi za odgovorno roditeljstvo naravnim metodama.⁸

Europski biskupi kažu da zajedno sa Svetim Ocem moraju izraziti svoje potpuno neslaganje s pokušajem da se proglašeno pravo na pobačaj. Nikako ljudski život ne može biti podvrgnut diskrecijskom pravu trećega. Štititi ga od začeca do naravne smrti dužnost je državnih vlasti i socijalnih snaga.⁹

U skladu sa svojim kompetentnostima i specifičnim poslanjem Sveta Stolica potiče da se pri razmatranju demografskih i socioloških pitanja kao i općem dobru moralnim principima posveti dužna pozornost. Radi toga Sveta Stolica želi upozoriti na neke temeljne istine: Svaka osoba ima svoje neotuđivo i bezuvjetno dostojanstvo; ljudski život je svetinja od začeca do naravne smrti; ljudska prava su prirodna i transcendiraju svaku konstitucionalnu organizaciju; temeljno jedinstvo ljudskoga roda zahtijeva da svatko bude uključen u izgradnju zajednice slobodne od nepravde i da se trudi da promiče i sudjeluje u zajedničkom dobru.

Ni jedan problem o kojem je riječ nije samo gospodarske ili demografske naravi, nego ima duboko moralno značenje s implikacijama za budućnost.¹⁰

Zaključak

Kako se može vidjeti, Godina obitelji proglašena od Ujedinjenih naroda ima svojih manjkavosti, osobito zato što svoj fokus stavlja na gospodarsku i političku dimenziju. Kao da ponovo pred sobom imamo pojmove sjeverjug, bogati i siromašni, razvijeni i u razvoju, pri čemu oni bogati i moćni svojom moći ne samo da kroje svijet nego žele nametnuti i svoj stil života.

Na nama je hoćemo li se dati kolonizirati ili ćemo znati sačuvati stil života koji osigurava rast pojedinaca, obitelji i cijele zajednice po mjeri naših vrijednosti.

8 »Apell des cardinaux pour la protection de la famille«, u: *La Documentation Catholique*, 1994 (2098), str. 656.

9 »Déclaration du Conseil des Conférences épiscopales d'Europe«, u: *La Documentation Catholique*, 1994 (2099), str. 733-734.

10 »Message à Madame Nafis Sadik«, u: *La Documentation Catholique*, 1994 (2093), str. 405-408.

**MOTIVES AND SCOPE OF THE INTERNATIONAL
YEAR OF THE FAMILY**

Stjepan Kušan

Summary

The international community and the Church desired to dedicate the current year to considerations involving issues concerning the family and the problems confronting the family. The author presents an analysis of the concepts and principles which were the subject of the International Conference on Population and Development held in Cairo, 5-13 September 1994. He remarks that the Conference prevalingly treated economic and demographic issues, neglecting the moral implications.